

УДК 82-14-343-047.44

МАРИНА ЗУЄНКО

(Полтава)

**ПРОБЛЕМИ МІФОПОЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ
ЛІРИЧНОГО ТВОРУ***Ключові слова: міфопоетика, міф, міфопоетична парадигма.*

Протягом літературних епох чимало митців зверталися до міфу, репрезентуючи архаїчні та власне авторські міфологічні елементи у своєму творчому доробку. Письменник, звертаючись до міфологічного матеріалу, його художньо опрацьовує, переосмислює згідно з власним баченням сучасного йому світу. Так, митець розглядає проблеми світобудови і створює свій міф, у якому розкриває власну світоглядну філософську модель буття. У цьому контексті справедливим є визначення поняття «міф» Т. Манна як основи життя, одвічної схеми, формули, за якою рухається життя, постійно відтворюючи щось із підсвідомості» [5, с. 18].

У сучасному літературознавстві категорія міфопоетики – одна з найбільш досліджених і водночас найбільш дискусійних. Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених теорії міфопоетики (С. Аверінцева, М. Бахтіна, Я. Голосовкера, М. Еліаде, О. Лосева, Ю. Лотмана, Є. Мелетинського, З. Мінца, В. Топорова, О. Фрейденберг, Я. Поліщука, М. Новікової, А. Нямцу, О. Киченка, В. Мусій та ін.), і досі серед дослідників немає єдності стосовно витлумачення поняття міфопоетики, її структурних ознак.

Предметом нашого дослідження є визначення основних підходів до здійснення міфопоетичного аналізу художнього твору й тлумачення понять «міфопоетика», «міфопоетична парадигма» в різних літературознавчих джерелах.

Вітчизняний літературознавець О. Киченко здійснив вдалу спробу систематизувати підходи до визначення поняття «міфопоетика», виокремивши чотири головних: 1) у загальнокультурному плані міфопоетика – відображення міфологічних ходів мислення, які несподівано «зринають» в індивідуально-творчому світогляді; 2) відповідно до «неоміфологічних традицій» термін «міфопоетика» використовується в значенні «міфологічна традиція» і визначається як поетичний прийом, що полягає у творчому використанні, переосмисленні й уживанні в культуру пізніх історичних періодів стійких світоглядних моделей, на основі яких з'являються самобутні художні форми; 3) міфопоетика як творча форма, що втілює індивідуально-творчі світоглядні установки; 4) міфопоетика – методологічний принцип дослідження семантики літературної творчості [1].

Міфопоетична природа творчого спадку письменника базується на системі міфологем і множині культурно-історичних міфів. Термін «міфологізм» у літературознавчому словнику визначається як спосіб поетичної реалізації міфу у творах оригінальної літератури [2, с. 463]. Оскільки в сучасних словниках окреме визначення поняття «міфопоетична парадигма» відсутнє, тож спробуємо його витлумачити, опираючись на ключові слова цього терміна та наявні літературознавчі розвідки. Складниками ж терміна «міфопоетична парадигма» є поняття «міфопоетика» і «парадигма». Так, термін «парадигма» вперше використав у літературознавстві американський учений Томас Кун у праці «Структура наукових революцій» (1969). Під парадигмами він мав на увазі визнані всіма

наукові досягнення, що протягом певного часу дають модель постановки проблем і їхніх вирішень науковому співтовариству. Постструктивісти доклали найбільше зусиль до розробки цього терміна. У «Літературознавчому словнику-довіднику» (1997) є таке визначення парадигми (грецьк. *paradeigma* – приклад, взірець): 1) ряд об'єднаних певною спільною ознакою мовних одиниць, кожна з яких визначається через відношення протиставлення до інших, тобто через парадигматичні відношення; 2) загальні тенденції, напрями в розвитку думки, осмислення дійсності, що формують певний філософський період й у вигляді провідних домінантних ідей, поглядів, підходів виявляються у різних сферах людської діяльності [2, с. 533-534].

Міфокритики послуговуються поняттям «міфопоетична парадигма твору» як моделлю осмислення світу, в основі якої є міфопоетичні уявлення автора про світ і світобудову. Розкриваючи міфопоетичну парадигму певної літературної епохи, літературознавець, перш за все, осмислює роль і місце міфу у творчості митців визначеного художнього напрямку. Звернення митців до первнів культури задля переоцінки мистецьких, життєвих, моральних та інших цінностей особливо актуальне під час зміни художніх систем. Міфопоетична парадигма літературної епохи визначається з урахуванням спостережень над окремими літературними творами чи при дослідженні творчості письменників. Коли говорять про ядро міфопоетичної парадигми, то розрізняють гомогенне і гетерогенне, разом з тим аналізують міфопоетичну атмосферу твору як гомогенну, гомогенізовану чи гетерогенну, структуру ж міфопоетичної системи твору розрізняють як лінійну, фрагментарну й комбіновану. Свого часу канадський літературознавець Нортроп Фрай слушно зауважив: «Основні структурні принципи літератури походять з мітів, і саме це забезпечує літературі її комунікативну силу впродовж століть, незважаючи на всі ідеологічні зміни» [3, с. 141].

У сучасному літературознавстві існує чимало літературних дискурсів, присвячених співвіднесенню лірики і міфу в літературі. Велике методологічне значення мають праці В. Топорова, М. Моклиці, Л. Яницького тощо. Так, літературознавець Л. Яницький справедливо зауважував: «Потреба самоідентифікації, визначення становища людини у світі набуває особливої гостроти <...>, коли криза ідентичності людського «я», втрата людиною свого місця у світобудові стає як ніколи відчутною. Лірика в цій ситуації виконує функцію повернення і залучення індивіда до міфологічного, ритуального, колективного минулого виду» [4, с. 14]. Віковичний процес пізнання людиною світу, ідентифікація індивіда зі світом утілювалися в окремі комплекси людської свідомості, які знаходили свій вияв у міфах образного світу.

Здійснюючи міфопоетичний аналіз художнього твору, варто усвідомлювати функції міфу в літературі. Так, у світовій літературі функції міфу є сталими: 1) культурологічна, що полягає у виникненні в тексті символу, який надає твору загальнофілософського звучання; 2) гносеологічна пояснюється одвічним намаганням людства висловити розуміння світу; 3) соціально-регульовальна розкривається у формуванні певного ставлення до навколишнього світу; 4) імагінативна пояснює орієнтацію людства на диво, оскільки література за допомогою натхнення наближає людину до прихованого сенсу буття, до пізнання Абсолюту.

Отже, здійснюючи міфопоетичний аналіз тексту, слід: 1) визначити запозичені письменником із міфології міфи, ряд образів, мотивів, використаних окремих композиційних та сюжетних ходів міфу для організації художнього світу

власного твору; 2) дати аналіз творчо переосмисленому письменником міфологічного матеріалу відповідно до ідейно-естетичного спрямування літературного контексту; 3) визначити функцію міфу в тексті; 4) установити місце і значення запозиченого міфологічного матеріалу для створення художньої картини світу митця, його художньої манери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Киченко А. С. Мифопоэтические формы в фольклоре и истории русской литературы XIX века / А. С. Киченко. – Черкассы : Изд-во Черкас. ун-та, 2003. – 372 с.
2. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів. – К. : Академія, 1997. – 752 с.
3. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів / Н. Фрай // Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. Марії Зубрицької. – 2-е вид., допов. – Львів : Літопис, 2001. – С. 142–172.
4. Яницкий Л. Я. Лирика и миф (о некоторых особенностях лирического дискурса) / Л. Я. Яницкий // Филологические науки. – 2004. – № 3. – С. 12–22.
5. Campbell J. The Masks of God. Primitive Methodology / J. Campbell. – New York : Penguin Books, 1977. – 505 p.

МАРИНА ЗУЕНКО

ПРОБЛЕМЫ МИФОПОЭТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ЛИРИЧЕСКОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ

В статье определяется сущность термина «мифопоэтика» и выявляются основные подходы к трактовке этого понятия в отечественном и зарубежном литературоведении. Автор также исследует понятие «мифопоэтическая парадигма» и предлагает схему мифопоэтического анализа текста.

Ключевые слова: мифопоэтика, миф, мифопоэтическая парадигма.

MARINA ZUENKO

THE PROBLEMS OF MYTHOPOETIC ANALYSIS OF ARTISTIC TEXT

The article defines the notion «mythopoetics» and the main traits of its term in native and foreign literary science. The author investigates the notion «mythopoetic paradigm» and makes an effort to represent the schema of mythopoetic analysis of text.

Key words: mythopoetics, myth, mythopoetical paradigm.

Одержано 2.02.2012 р.